

אשר נשיא יחטא

"אשר נשיא יחטא ועשה אחת מכל מצוות ה' א-להיו אשר לא תעשינה בשגגה ואשם" (ויקרא ד כב) ¹

פשט הפסוק לפי פרשני המקרא ²

אבן עזרא: "והוא דבק אשר למעלה ואם כל עדת ישראל ישגו (פסוק יג), כאילו אמר: ואם אשר יחטא הוא נשיא שבת, או נשיא בית אבי".

רמב"ן: "ואין צריך לכל זה, כי שימושי "אשר" רבים, יש מהם יורו על הזמן, כגון: כאשר בא יוסף אל אחיו (בראשית לו כג), כאשר כלו לאכול את השבר (שם מג ב), ודומיהם. אף כאן, כאשר נשיא יחטא, ויחסר כ"ף העת".

רשב"ם: כמו "ואשר ניתן כתור מלכות בראשית", כמו וכתור מלכות אשר נתן בראשית ³.

כלי יקר: סתם יחיד בנקל יבוא לידי חטא, על כן נאמר נפש כי תחטא (פסוק ב), שלשון "כ"י" מורה על דבר שקרוב לודאי שיהיה כן. אבל הנשיא המתנשא לכל ראש ונוהג נשיאותו ברמה מתוך רום לבבו, ודאי יבוא לידי חטא. לכך נאמר: אשר נשיא יחטא, כי לשון אשר מורה על דבר שודאי יהיה ואין בו ספק וכן תמצא בספר הזוהר. ⁴

הוריות דף י עמוד א

תנו רבנן: אשר נשיא יחטא, יכול גזרה? ת"ל: אם הכהן המשיח יחטא, מה להלן לכשיחטא, אף כאן לכשיחטא ⁵.

הוריות דף י עמוד ב

ת"ר: "אשר נשיא יחטא" - אמר ר' יוחנן בן זכאי: אשרי הדור שהנשיא שלו מביא קרבן על שגגתו. ⁶ אם נשיא שלו מביא קרבן, צריך אתה לומר מהו הדיוט! ואם על שגגתו מביא קרבן, צריך אתה לומר מהו זדונו! ⁷

משנה הוריות פרק ג משנה ג

ואיזהו הנשיא? זה המלך, שנאמר: "ועשה אחת מכל מצוות ה' א-להיו" - נשיא שאין על גביו אלא ה' א-להיו. ⁸

שבת שלום

מחלקי המים

¹ פרק ד פותח בכותרת הכללית "נפש כי תחטא" ומפרט בהמשך: תחילה כהן גדול (כהן משיח) שחטא (פסוק ג), המשך במקרה המיוחד של בית דין (הגדול) שחטא (פסוק יג), לאחר מכן נשיא שחטא (פסוק כב) ורק בסוף "האזרח הפשוט" (עם הארץ, פסוק כז). ושלושה הראשונים ("הבכירים") נדונים בהרחבה במסכת הוריות שבסדר נזיקין. ראה כלי יקר על פסוק ב' בהשוואה שהוא עורך בין שלושם לעניין החטא ובפסוק כ' לגבי הסליחה. ואנו נתמקד בנשיא. מי הוא אותו נשיא? מה המיוחד במקרה שלו? מה פירוש הביטוי "אשר נשיא יחטא"?

² יש קושי לשוני בפשט הפסוק "אשר נשיא יחטא". רש"י הולך בדרך המדרש ולא מתייחס לקושי זה. פרשנים אחרים כן, כמובא להלן. ³ במילים אחרות, אומר הרשב"ם, נחליף את סדר המילים במשפט ונקבל: נשיא אשר יחטא. בדומה קצת לאבן עזרא לעיל, אבל שונה. דוגמה קלאסית לשיטת הרשב"ם כפשטן מובהק. ויש לנו גם קשר לפורים הבעל"ט, דרך מגילת אסתר.

⁴ באנגלית היינו אומרים It is bound to happen. הכוונה לזוהר כך ג (ויקרא) פרשת ויקרא דף כג עמוד א: "אשר נשיא יחטא - ודאי בגין דלביה גס ביה ועמא אזלין אבתריה ואתמננן תחותיה, ועל דא אשר נשיא יחטא". וכן פירש הספורנו: "כי אמנם זה דבר מצוי שיחטא, כאמרו: וישמן ישרון ויבעט". השררה משחיתה. האם מתכוונים פרשנים אלה לפרנסים שבדורם?

⁵ הגמרא כאילו עונה לכלי יקר הנ"ל. אולי הנשיא באמת חשוף מאד למעידות, אבל אין זו גזירת גורל. אשר נשיא יחטא - אם (וכאשר) יחטא - לכשיחטא. בדומה לפירוש אבן עזרא לעיל, אלא שהקבלה איננה מבית הדין (עדת ישראל), אלא מהכהן הגדול (הכהן המשיח). ראה בהמשך הגמרא שם את ההשוואה עם "ונתתי נגע צרעת בבית ארץ אחוזתכם" (ויקרא יד לד) שלא ברור אם זה במובן של "אם אתן נגע צרעת" כעונש על חטא (תנחומא שם), או שאין כאן תנאי, כך יהיה. וזה בעצם לטובה (רש"י על פסוק זה, ויקרא רבה פרשה יז).

⁶ וכן הוא בתוספתא בבא קמא פרק ז ובספרא פרשה ה. וזה המקור לרש"י על הפסוק. וכדאי לדייק: "אשרי הדור" ולא "אשרי הנשיא". כשהוא חוטא זה "לאשמת העם" (ראה רש"י על פסוק ג וכבר ראינו שיש הקבלה בין הכהן המשיח לנשיא) וכשהוא מודה ומתוודה "אשרי העם". והוא אישית כלל לא פשוט אם נסלח לו. "שהוא בכלל מחטיא את הרבים כי ממנו יראו וכן יעשו בקל וחומר" (כלי יקר פסוק כ)

⁷ הקל וחומר הראשון מנשיא להדיוט הוא ברור (אם אכן הנשיא והמנהיגים משמשים דוגמה). על הקל וחומר השני משגגה לזדון, אפשר אולי לחלוק. לפעמים קל יותר להודות בשגגות מאשר בזדונות. ראה יומא לו ב: "ומאחר שהתודה על הזדונות חוזר ומתודה על השגגות?" משמע שההפך, אם התוודה על שגגות עדיין צריך להתוודות על הזדונות. קל לומר "טעיתי", קשה לומר "כן, עשיתי בכוונה".

⁸ מכאן משמע ברור ש"אשר נשיא יחטא" מדבר בעומד בראש הפירמדה, מי שמעליו עומד רק הקב"ה, היינו מלך (בניגוד לאבן עזרא לעיל). ויש הבדל בין נשיא בלשון המקרא שהוא אכן מלך ("ודוד עבדי נשיא", יחזקאל לו כה) ובין נשיא בלשון חכמים ותקופת בית שני "ר' יהודה הנשיא" ועוד. אבל לגבי המצווה של נשיא בעמך לא תאור, הרמב"ם מרחיב מאד את המושג נשיא: "שהזהירנו מקלל הנשיא והוא אמרו יתעלה ונשיא בעמך לא תאור. וזה השם כלומר נשיא ישימהו הכתוב על המלך אשר לו הממשלה ... והחכמים ישימהו במוחלט על ראש הישיבה שלשבעים זקנים לבד. ובכל התלמוד והמשנה יאמרו נשיאים ואבות בית דין. ולשונם גם כן: "נשיא שמחל על כבודו כבודו מחול מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול". ודע שזה הלאו הוא כולל גם כן הנשיא עם המלך. כי ענין לאו זה הוא שמזהיר שלא לקלל כל מי שיש לו ממשלה לצוות והוא במעלה העליונה בין שהיתה מעלה שלטונית או מעלה תוריית והיא הישיבה" (ספר המצוות (מצווה שטז). אז אולי כמו שהלאו של "נשיא בעמך לא תאור" מורחב על "כל מי שיש לו ממשלה לצוות", כך גם, לפחות נורמטיבית, יש להרחיב את "אשר נשיא יחטא" ל"כל מי שהוא במעלה העליונה, בין מעלה שלטונית ובין מעלה תוריית" (מוסרית).